

Marijana Tomelić
Split

NOVI DOPRINOS HRVATSKOJ DIJALEKTOLOGIJI

Josip Lisac, *Hrvatska dijalektologija 1., Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*, Golden marketing - Tehnička knjiga, Zagreb, 2003.

Hrvatska dijalektologija dobila je ove godine vrlo vrijedno djelo. Riječ je o knjizi Josipa Lisca *Hrvatska dijalektologija 1., Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja* objavljenoj u nakladničkoj kući Golden marketing - Tehnička knjiga. Josip Lisac hrvatski je lingvist, redoviti profesor na studiju kroatistike Sveučilišta u Zadru. Njegovo zanimanje usmjereno je na cjelokupnu dijalektološku problematiku te na povijest hrvatskoga jezika. U svom se radu istaknuo kao lingvist znatna formata, radeći na nekoliko međunarodnih projekata iz lingvističke geografije (*Općeslavenski lingvistički atlas*, *Općekarpatiski dijalektološki atlas*). Osim toga objavio je veći broj djela: *Hrvatski jezik i njegovi proučavatelji* (Split, 1994.), *Hrvatski dijalekt-jezična povijest* (Zagreb, 1996.), *Hrvatski govori, filozofi i pisci* (Zagreb, 1999.), *Faust Vrančić i drugi* (Šibenik, 2004.) te je autor i niza stručnih i znanstvenih radova. Sada tome možemo pripojiti njegovu knjigu....

U proslavu autor je istaknuo kako je knjiga nastala. Naime, ideja o pisanju cjelokupne hrvatske dijalektologije potekla od profesora Dalibora Brozovića. Glavna motivacija bila je želja da se javnosti u skladu s društvenim, kulturnim i stručnim potrebama pruži slika cjelovite dijalektološke situacije.

Dugo vremena u hrvatskoj dijalektologiji nismo imali ni jednoga opširnijeg i cjelovitog prikaza štokavskoga narječja. Ostalim dvama narječjima hrvatska se dijalektologija bavila u dvjema knjigama: kajkavsko narječje opisao je Mijo Lončarić u knjizi *Kajkavsko narječje* (Zagreb, 1996.), a osnovni prikaz čakavskoga narječja, i to samo njegove fonologije obradio je Milan Moguš u knjizi *Čakavsko narječje* (Zagreb, 1977.).

Stoga možemo reći da je prikaz štokavskoga narječja bila jedna od najprećih zadaća hrvatske dijalektologije. Autor izražava zahvalnost svim suradnicima i recenzentima, akademiku Daliboru Brozoviću, akademiku Petru Šimunoviću i mr. sc. Sanji Vulić.

Njegova najnovija knjiga samo je prvi dio cjelokupne hrvatske dijalektologije koja obrađuje, kako je razvidno već iz naslova, štokavske i torlačke govore kojima govore Hrvati. Najveći broj Hrvata govori štokavskim dijalektima i nekim torlačkim idiomima. Udio ostalih dijalekata i narječja kojima govore Hrvati je neznatan.

Velika se i opsežna zadaća našla pred Josipom Liscem. Prije svega, trebalo je zaokružiti i točno odrediti korpus idioma koji pripadaju štokavskom narječju. Stoga autor daje i sažet prikaz onih dijalekata koji prvenstveno pripadaju govornicima srednjojužnoslavenskih govora. Autor je proučavao i neke nehrvatske idiome - crnogorske, bošnjačke... pa se, kako kaže, "među uvrštenim primjerima našlo i onih koje nisu izgovorili Hrvati". Knjiga je dobrodošla, kao što bi bila dobrodošla i djela o preostalim dvama narječjima - kajkavskom i čakavskom. Po autorovim riječima, na ta dva djela nećemo trebati dugo čekati!

Kao dijalektolog i povjesničar hrvatskog jezika autor ima uvida u problematiku hrvatskoga jezika pa je, imajući to na umu, djelo složio vrlo pregledno i sažeto.

Knjiga se sastoji od dva glavna dijela: štokavskog i torlačkog narječja. Na početku svakog dijela autor donosi jezične značajke sustava.

Prvi dio odnosi se na **štokavsko narječje** i opsegom je mnogo veći od drugog dijela. U tom dijelu prikazane su osnovne jezične značajke štokavskog narječja (vokalizam, konsonantizam, prozodija, morfologija, sintaksa i leksik). Osim toga, progovara se i o njegovim granicama, odnosno o rasprostranjenosti štokavskih govora u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Srbiji te u dijaspori.

Što se tiče klasifikacije, ističe da se svaki jezični sustav, pa tako i štokavsko narječje utvrđuje prema određenim kriterijima. Dvojbu treba li genetske i strukturalne kriterije promatrati odvojeno ili ih kombinirati, dijalektolozi su riješili povezivanjem tih kriterija.

Za klasifikaciju štokavskog narječja autor se poslužio trima kriterijima: akcentuacijom, refleksom jata i pojavom štakavizma i šćakavizma.

Po kriteriju *refleksa jata* tri su dijalekta (i)jekavska, dva su ekavska, jedan je ikavski, a jedan je s različitim refleksima jata. *Akcentatski* kriterij dijeli novoštokavske dijalekte od nenovoštokavskih, a s obzirom na pojavu *štokavizma* ili *šćakavizma* četiri su dijalekta štakavska, dva šćakavska, a jedan je dijelom šćakavski dijelom štakavski.

Zatim slijede značajke svakog dijalekta, i to ovim redom: slavonski dijalekt - nenovoštokavski arhaični šćakavski dijalekt, zapadni dijalekt - novoštokavski ikavski dijalekt, istočnobosanski dijalekt - nenovoštokavski ijekavski šćakavski dijalekt, istočnohercegovačko-krajiški dijalekt - novoštokavski (i)jekavski dijalekt, zetsko-južnosandžački dijalekt - nenovoštokavski ijekavski dijalekt, kosovsko - resavski dijalekt - nenovoštokavski ekavski dijalekt i vlahijska oaza.

Uz precizan pregled prostiranja, za svaki od dijalekata sažeto je iznesena gramatička građa.

Opis svakog pojedinog dijalekta autor započinje poglavljem *Fonologija*, unutar kojega obrađuje samoglasnički sustav (inventar i distribuciju, udio pojedinih samoglasničkih fonema u govoru, zamjene, redukcije...), akcentuaciju (naglasak, ton i dužinu), zatim suglasnički sustav, suglasničke sekvence i glasovne promjene u dodiru suglasnika. Autor uvijek teoretski dio potkrepljuje primjerima.

U sljedećem poglavlju, *Morfologija*, raspravlja o vrstama riječi, deklinacijskim i konjugacijskim tipovima, određenim alternacijama (konsonantskim, akcentatskim...), komparaciji pridjeva (različitim oblicima komparativa i superlativa), glagolskim vremenima i glagolskim oblicima...

U poglavlju o sintaksi obrađuju se padežne konstrukcije (upotreba pojedinog padežnog oblika, zamjene padežnih konstrukcija...), red riječi u rečenici (položaj enklitika)...

Poglavlje *Leksik* govori o utjecajima (stranim ili drugih dvaju narječja) na štokavski jezični sustav.

Na kraju gramatičkih obilježja svakog pojedinog dijalekta, slijede tekstovi u kojima se čuvaju jezične značajke dijalekta. Tekstovi su akcentuirani i interpunkcijski uređeni. Na kraju svakog poglavlja autor je uključio i popis bibliografskih jedinica koje se odnose na pojedini dijalekt. Kod pojedinih dijalekata literatura je iznesena vrlo iscrpno, kod drugih u nešto skromnijem izboru. No ipak, popis literature dragocjen je izvor za svaki daljnji istraživački rad.

Drugi dio knjige opsegom je manji. Riječ je o **torlačkom narječju**. Nakon prostornoga pregleda toga narječja nabrojani su torlački dijalekti: prizrensko-južnomoravski, svrljiško-zaplanjski i timočko-lužnički, kojima se pribraja i karaševsko-svinjička oaza. Potom slijedi iznošenje osnovnih jezičnih značajki te dva poglavlja *Govor karaševskih Hrvata* i *Govori Janjevaca i Letnice*. I ovdje su, kao i u prvom dijelu knjige, priloženi akcentuirani tekstovi i literatura.

Na samom kraju knjige nalaze se karte, koje omogućuju lakše praćenje jezične građe. Karte obuhvaćaju različitu problematiku: karta 1 - odnos šč/šć u slavonskom dijalektu, karta 2 - riječ *pijetao* u govorima Bosne i Hercegovine, karta 3 - predmigracijski raspored ikavskih štokavskih dijalekata, karta 4 - štokavsko narječje s govorima torlačkoga narječja, karta 5 - dijalektološka karta štokavskog i torlačkog narječja, karta 6 - predmigracijski raspored srednjojužnoslavenskih narječja.

Gramatička građa svakog pojedinog dijalekta, njihovo rasprostiranje, popis literature, primjeri ogleđa, dijalektološke karte čine pravu sintezu štokavskog narječja.

Ako nam je suditi, pred nama je vrlo vrijedan i dragocjen uradak. Zasluga je Josipa Lisca u tome golema.

Stoga s nestrpljenjem očekujemo i ostale dijelove HRVATSKE DIJALEKTOLOGIJE!